

NICOLAY

Arkeologisk tidsskrift nr. 34 1981

ISSN 0332-8937

NICOLAY

Arkeologisk tidsskrift

Utgis av studentene ved Universitetets Oldsaksamling.

Adresse: Universitetets Oldsaksamling,

Fredriksgt. 2, Oslo 1

Postgiro 2050250

Utkommer 3 ganger i året. Årsabonnement n.kr. 30,-

Løssalg kr. 10,- pr. eks.

Redaksjonskomité: Harald Jacobsen, ansv.red.

Espen Uleberg, regnsk.fører

Per Hernæs, lay-out

Mari Høgestøl, medarbeider

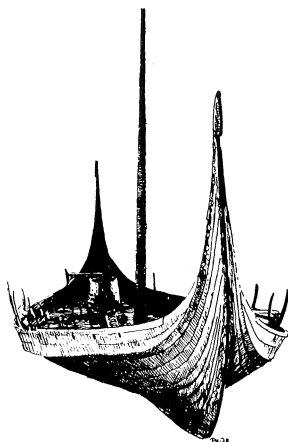
Tore Vigerust, medarbeider

Tom Bloch Nakkerud, markedsføringssjef

Artikler bør være illustrert med tegninger og/eller fotografier og ikke være på mer enn 10 maskinskrevne sider (med illustrasjoner.) Manuskriptene returneres ikke uten at det foreligger skriftlig ønske om dette.

Universitetets Oldsaksamling

Vikingskipshuset

De tre vikingskipene fra Tune, Gokstad og Oseberg. Åpningstider:

2/5-31/8: kl. 10-18 alle dager

1-30/9: kl. 11-17 "

1/10-30/4: kl. 11-15 "

Den forhistoriske avdeling

Rike samlinger fra førhistorisk tid og middelalder. Av særlig interesse: Vikingtiden.

1/6-30/8: kl. 11-15

1/9-31/5: kl. 12-15

Mandager stengt.

Kjære leser.

Det har rent mye vann i havet siden siste nr. av Nicolay. Arkeologien (her synonymt med fornminnevernet), har blitt trukket fram fra glemselen og inn i offentlighetens rampelys. En lov som jeg tror mindre enn 1% av Norges befolkning visste om, og langt mindre kjente innholdet av er blitt godt stoff i storavisene. Jeg tenker på "Lov om kulturminner".

Altasaken har gitt denne loven svært god gratisreklame, sikkert mye bedre enn den kjedelige kampanjen som miljøverndepartementet førte i avisene da loven kom.

Om massemedia har gitt en like god reklame for arkeologene er en sak vi skal la andre ta standpunkt til.

Med utgangspunkt i Altasaken er flere viktige arkeologiske problemstillinger blitt satt i fokus. Ingen av dem er nye, men de har vel krav på fornyet interesse. F.eks. arkeologi og etnisitet. Kan det arkeologiske materiale her i landet si oss noe om hvilke folkegrupper som skjuler seg bak arkeologenes tåkete kulturbegrep? F.eks. Komsakulturen. Eller er dette en problemstilling vi ikke bør uttale oss om?

Et annet aspekt er forholdet mellom kulturminnevern og vassdragsutbygging. Hva er verneverdig? Hva skal til for å stanse en utbyggingsplan? Hvilke data bør vi registrere?

Disse spørsmål bør arkeologene og andre kulturhistorikere ta opp til debatt.

Nicolay vil bidra med sin lille skjerv. I det kommende nr. vil vi ta opp temaet "Kulturminnevern og vassdragsutbygging".

I det nr. av Nicolay som vi nå sender ut lar vi debatten fra forrige nr. fortsette med to innlegg og en replikkrunde. Mye mer kan sies om 80-åras arkeologi, men i dette blad setter vi strek for denne debatten og åpner portene for 80-åras arkeologi. Nicolay har også begynt en ny serie med sammendrag av ferske magistergradsavhandlinger. Denne gangen har vi gleden å presentere en artikkel av Gerd Bolstad, med utgangspunkt i hennes magistergradsavhandling: "Femunden. Utnyttelsen av naturgrunnlaget i steinalder og eldre jernalder." Hun tok magistergraden i Bergen høsten 1980.

Gerd Bolstad

Fangstgroper som arkeologisk kildemateriale

Fangstgroper som forskningsobjekt er på ingen måte noe nytt. Emnet er flere ganger behandlet både i eldre litteratur og i vår egen tid. Når interessen for fangstgroper har øket betraktelig i den senere tid, skyldes dette fornyet forskningsinnsats i 1970-årene, sammen med dateringer av materialet. Hougens uttalelse fra 1947 om fangstinnretningene i fjellet som "udaterbare og gammel som veidingen selv" er således delvis foreldet.

Jeg bruker i det følgende betegnelsen fangstgrop for den jordgravne dyregrav i innlandet, til forskjell fra den murte dyregrav av stein i fjellstrøkene.

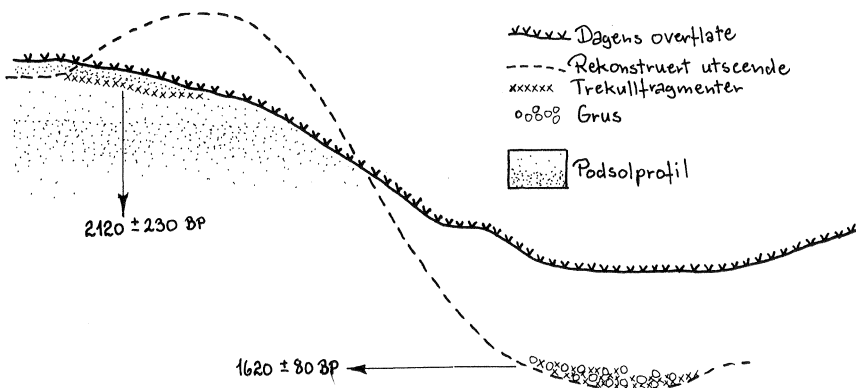
Nettopp tidsplasseringen gjør det mulig å anvende fangstgropene i en kulturhistorisk sammenheng. Dateringer av 2 fangstgroper ved Femunden var således utgangspunktet for å trekke dette materialet inn i en magistergradsavhandling som omhandler bruken av naturgrunnet ved Femunden i steinalder og eldre jernalder (Bolstad 1980). Steinalder er representert ved 65 lokaliteter langs Femundstrendene. Materialet består hovedsakelig av store mengder kjerner og avslag, samt flatretusjerte spisser og eggredskaper av varierende form og størrelse. Råstoffet var nesten 100 % av Ringsakerkvartsitt, en mørk grå grovkornet bergart som forekommer i berggrunnen på stedet.

Det har ikke lyktes å skaffe materiale for ^{14}C -datering fra kvartsittlokalitetene, slik at en tidsplassering for disse er blitt foretatt etter sammenligning med det kronologiske skje-maet for Norrlandsboplassene. Både materialbruk, typer og teknikk plasserer materialet til perioden 1800 - 0. Noen få løsfunn i form av skiferspisser og innslag av en kjølformet kjerne og noen mikroflekker må kunne tolkes som spor av enda eldre opphold, mens den overveiende del av materialet sannsynligvis er av ung dato. Med naturgrunnet menes foruten bruk av

kvartsitt, særlig utnyttelse av fiske- og jaktmuligheter. Jeg vil her konsentrere meg om problemer omkring jakt og om anvendelsen av fangstgropene i denne sammenheng.

I motsetning til kvartsittlokalitetene, ble en mer konkret tidsplassering oppnådd ved datering av grop nr. 1 og nr. 27 i et system på 53 stk. syd for Røa, Engerdal kommune. Resultatet var henholdsvis 2120 ± 230 BP (T-3087) og 1620 ± 80 BP (T-3088). Den eldste dateringen stammer fra rester av den opprinnelige markvegetasjonen under vollen, og dateringen til keltertid antyder derfor systemets anleggning. Den store +/- variasjonen skyldes den sparsomme mengden av prøvematerialet. Trekullfragmenter av omdannet plantemateriale ble plukket ut av det grå skiktet som markerte skillet mellom voll og bakke, se fig. I dette vegetasjonsfattige området, hvor undervegetasjonen består av litt røslung og reinlav i et sandrikt jordsmonn, var det svært vanskelig å finne rester av opprinnelig vegetasjon bevart, og dette lykkes også bare for den ene gropen.

Den yngste dateringen kommer fra en grop som ble undersøkt nøyere ved å grave en grøft gjennom den, med en utvidelse i selve bunnpartiet. Gropen lå fuktig i tilsig fra bekk, og under ca. $\frac{1}{2}$ m sandjord, fantes et mattelignende lag av trekullfragmenter, mose og rester av organisk materiale. Jeg tolker "matten" som rester av kamuflasjedekket over gropen, og dateringen til yngre romertid fra en barkbit i "matten" gir derfor en antydning om siste bruk av systemet. Såfremt hele systemet ble anlagt samtidig, som vel er mest sannsynlig, gir dateringene samtidig en røff indikasjon på brukstid.

Fangstgropene gir altså i denne sammenheng den yngre datering for det materialet som behandles, og kvartstittlokalitetene kan være samtidige eller eldre. Jeg har prøvd å finne endringer i bruken av naturgrunnlaget ved å finne økonomisk bakgrunn for funnforekomstene. Både flatretusjerte spisser og fangstgroper vitner om storviltjakt, men hvilket bytte ga grunnlaget og hvorledes ble jakten organisert?

I dag er elg eneste storvilt ved Femunden, som nå er samisk tamreindistrikt. Elgen har sikkert lange tradisjoner her, mens spørsmålet omkring villrein er mer usikkert. Flere kilder omtaler imidlertid tidligere forekomst av villrein langs alle landets grensefjell. Den skulle imidlertid være forsvunnet flere steder på 1700-tallet. Fangstgropene utgjør altså her et dokument om villreinfangst 2000 år tilbake, såfremt det kan sannsynliggjøres at dette var fangstobjektet.

Mens den sørnorske murte dyregraven utelukkende synes å være brukt for villrein, har fangstgropene vært benyttet for både rein og elg, og skillet kan være problematisk. I sin store bok om fangstanlegg for villrein, skilte Manker bare ut noen få for elg, vesentlig på grunn av størrelsen. I en foreløpig presentasjon fra de senere års registreringer av fangstgroper i Sverige, har Selinge ikke gjort noe forsøk på å skille mellom elg- og reingroper. Han antar imidlertid helt generelt at de fleste groper i skogslandet er for elg, på grunn av litterære kilder, senere folketradisjoner samt beliggenhet.

De litterære kildene er imidlertid ikke entydige i denne forbindelse. De viser helst til villreinfangst i nord og til elgfangst i groper i sydlige del av Norrland. Dette har Manker tolket slik at det er bøndernes elgfangst som blir omtalt i sydlige kilder. Denne mener han var sekundær i forhold til en eldre samisk villreinfangst. Når det gjelder folketradisjonen, er den etter min mening for usikker når det gjelder tolkning av et forhistorisk materiale.

Jeg har derfor undersøkt hvilke holdepunkter størrelsen av gropene kan gi, i tillegg til plasseringen i terrenget. En beregning av gjennomsnittsmålene for Røa-gropene ga en størrelse på 3-4 m, mens sikre elggroper kan være opptil 6 m. Målene alene blir derfor relativt usikre for å avgjøre viltet, når gropene ikke er ekstremt små eller store.

De 53 gropene fordeler seg på 5 grupperinger og forekommer samlet i en lengde av ca. 4 km. De ligger fra vest langs det eneste naturlige passeringsstedet mellom stup i nord og blokkmorene/myr i syd, mens de østligste grupperingene avskjærer passeringssteder over Røa. Ved at villrein har en tendens til å følge langs naturlige hindringer før forsøk på forsering, synes anlegget umiddelbart å være beregnet for fangst av villrein fra syd eller fra øst på vei mot nord. Imidlertid er området mellom Røa i nord og Kuvola i sør (ca. 8-9 km) idag et sikkert område for elg, idet flokker på 14-15 dyr samler seg her om vinteren. Her finnes imidlertid ikke fangstgroper i liene langs den midtre østlige del av Femunden, som kunne tilsi at akkurat denne konsentrasjonen var forhistorisk og utnyttet ved groppfangst.

En samlet oversikt over registrerte anlegg omkring Femunden basert på bl.a. Manker og Paus, viser store konsentrasjoner av fangstanlegg omkring Rogenvassdraget og i området sydvest og nord for Femunden. Vassdragene har dannet sperrelinjer for viltet, som lett kunne fanges opp ved passeringssteder. Samlet mener jeg dette gir inntrykk av at store flokker var forventet, slik en lettere kunne forutsi for villrein. Jeg har ikke tatt opp problemer omkring art, dvs. skogsrein eller tundrarein. Pollendiagrammet fra Elvdal viser imidlertid at skogen for ca. 2000 år siden har vært relativt åpen, slik at den neppe har vært til stor hindring for f.eks. tundrarein. Beitekartene for den samiske tamreinen ved Femunden idag gir en pekepinn for bakgrunn for de postulerte trekkene, idet kartene viser at vinterbeitene nesten i sin helhet ligger vest for sjøen, mens en på østsiden i tillegg har vår-, sommer- og tidlige vinterbeiter. Som konklusjon vil jeg hevde at beliggenhet av fangstgroppsystemer i dette høytliggende skogområdet viser fangst av villrein i forhistorisk tid, i allefall i perioder hvor skogen ikke har vært til større hindring enn situasjonen for 2000 år siden.

På grunn av kvartsittlokalitetenes konsentrasjon til de store vikene Søndervika, Nordvika og Gløten, antar jeg at dette også kan ha sammenheng med villreinjakten i form av jakt på svømmende dyr. Søndervika er særlig opplysende i denne sammenheng, med store funnmengder selv på små holmer, samt på fremstikkende nes i viken. På sydbredden av Røa, kan lokalitetene ha sammenheng med drivjakt ved stupet mot sjøen.

En nærmere analyse av kvartsittmaterialet gir grunnlag for å skille mellom kortvarige fangstlokaliteter, slakteplasser o.l. som i Søndervika, og boplasser med større innslag av redskaper for bearbeiding av fangstproduktene, som på nordsiden av Røa. Den skiftende bevaringsgraden på boplassene, som er forstyrret ved utrasning og en tidligere oppdemning av Femunden, forhindrer omfattende detaljstudier.

Med bakgrunn i de postulerede villreintrekkene, lokalitetenes beliggenhet i terrenget, foruten det eksisterende materialet, mener jeg å kunne påvise drivjakt på villrein på vann og ved stup, samt en mer stabil bosetning omkring Røa. Det er imidlertid ikke mulig å si noe sikkert om dette skyldes helårsbosetning, eller noen ukers jaktopphold under høsttrekket. Samtidighet mellom kvartsittlokaliteter og fangstgroper kan teoretisk sett være mulig. Fangstgropene representerer imidlertid en ny fangstform, en passiv fangst (etter gropenes beliggenhet) som ville kunne tillate høsting av et større område, og eventuelt en fangst for et større marked. Teorien om en ny tilpasning støttes også ved at en i pollendiagrammet fra Elvdal får innslag av korn og ugress fra romertid av. Nylig ble en gravrøys utgravd ved Lille Sølensjøen, som inneholdt bl.a. en krumkniv, trolig fra eldre romertid.

Fangstgroper, kornpollen og graver vitner om endring av livsform, i forhold til kvartsittlokalitetene. Vi vet imidlertid ikke om området har vært kontinuerlig bebodd, og om disse funnene bare representerer ny økonomisk tilpasning og religion, eller om de representerer en ny tilflytning i området.

Kartlegning av flere fangstgroper og serier av ^{14}C -dateringer, sammen med analyser av vegetasjonsutviklingen og det øvrige arkeologiske materialet, vil trolig kunne kaste lys over de samfunnsendringene som synes å finne sted i skogsområdene/fjellbygdene på overgangen mellom stein- og jernalder.

* * *

Redaksjonen har p.g.a. plassmangel sett seg nødt til å kutte ut litteraturhenvisninger og litteraturliste. Vi henviser derfor til Gerd Bolstads avhandling: Femunden. Utnyttelsen av naturgrunnlaget i steinalder og eldre jernalder. Avhandling for magistergraden - upublisert. Bergen 1980.

Thorleif Sjøvold

LOMMEKALKULATOR

som hjelpemiddel ved

feltarbeide

I årenes løp har mange ulike metoder vært brukt ved innmåling av punkter (funn o.a.) på plantegningen for en utgravning. For egen del har jeg i praksis brukt flere av dem, inntil jeg kom fram til at det mest rasjonelle var å bruke et regulært koordinatsystem. Når et slikt system blir anlagt og en måler inn koordinatene (x- og y- verdien) for et punkt, kan dette meget lett plasseres på tegningen. Blir punktet også nivellert, er dets plass i utgravningsområdet entydig fastlagt.

En annen metode er å bruke såkalte polare koordinater. Fra et valgt nullpunkt måler en da inn retning og avstand til de punkter som skal overføres til tegningen. Overføringen kan gjøres ved hjelp av vinkeltransportør og reduksjonsmålestav. En bedre og mer nøyaktig metode er å regne om de polare koordinater til vanlige, rektangulære (cartesiske) koordinater og å avsette disse på plantegningen. Dette forsetter at en først har valgt nullpunktet (origo) i et slikt system, samt stukket ut retningen for x- og y-aksen. Videre forsettes det at en har et kikkertinstrument til måling av vinkler i horisontalplanet, og til slutt kommer også lommekalkulatoren inn i bildet, som hjelpemiddel ved selve omregningen.

Nå vil kanskje noen tro at dette blir en vanskelig operasjon som bl.a. forutsetter større fortrolighet med matematikk enn arkeologer flest er i besittelse av. Til det er å si at den som har

en rent elementær innsikt i trigonometri vil ha gleden av å forstå hva som foregår under omregningen av koordinatene. Hvem som helst vil imidlertid kunne lære å utføre de nødvendige operasjoner rent rutinemessig, uten noen dypere forståelse av matematiske finurligheter. Under en skolegravning for grunnfagsstudenter, våren 1980, foretok jeg selv noen forsøk med en slik målemetode, og da den kan tenkes å ha mer almen interesse, skal jeg her gi en beskrivelse av det som ble gjort.

Gravningen foregikk på gården Vesten i Borge, Østfold fylke, og objekt for undersøkelsen var en liten gravhaug, ca. 7,5 m i tverrmål og knapt 0,5 m høy. Da utgravningen skulle foregå etter den vanlige kvadrantmetoden, ble haugen delt i 4 sektorer ved hjelp av en linje N-S og en linje i retning Ø-V. Disse linjer skar hverandre i et punkt som etter en skjønnsmessig vurdering kunne betegnes som haugens sentrumspunkt. Utstikkingen av disse linjer foregikk ved hjelp av en vinkeltrammel. Til hjelp ved innmålingen av funn, etc, ble det også lagt opp et vanlig

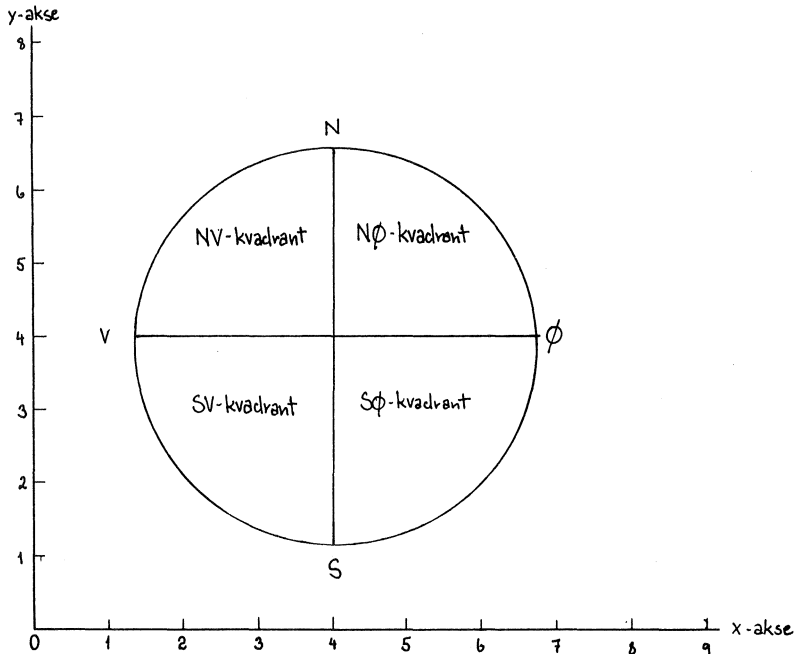

Fig. 1

koordinatsystem hvor x-aksen var parallell med linjen Ø-V gjennom sentrumspunktet, mens y-aksen var parallell med linjen N-S gjennom dette punkt. Systemet ble lagt opp slik at haugen i sin helhet falt mellom den positive x-aksen og den positive y-aksen, derved ville alle mål få positive verdier. Fig.1 gir en prisipp-skisse av haugen med kvadrantinndelingen og koordinatsystemet. De få funn som ble gjort i haugen, bl.a. et lite handteinsjul, ble målt inn etter koordinatsystemet og tegnet inn på planen. Som et eksperiment ble de også målt inn med polare koordinater. En vanlig nivellerkikkert med horisontalsirkel ble stilt opp så nøyaktig som mulig rett over origo i koordinatsystemet. Kikkerten ble horisontert, og horisontalsirkelen ble innstilt med nullverdi langs x-aksen. Vinkelen mellom denne akse og siktelinjen til funnstedet ble målt på horisontalsirkelen, og avstanden fra origo til funnstedet ble målt med bånd (Fig.2). Ved hjelp av en lommekalkulator (Texas Instruments, Type TI 51-III) ble så y- og x-verdiene i koordinatsystemet beregnet.

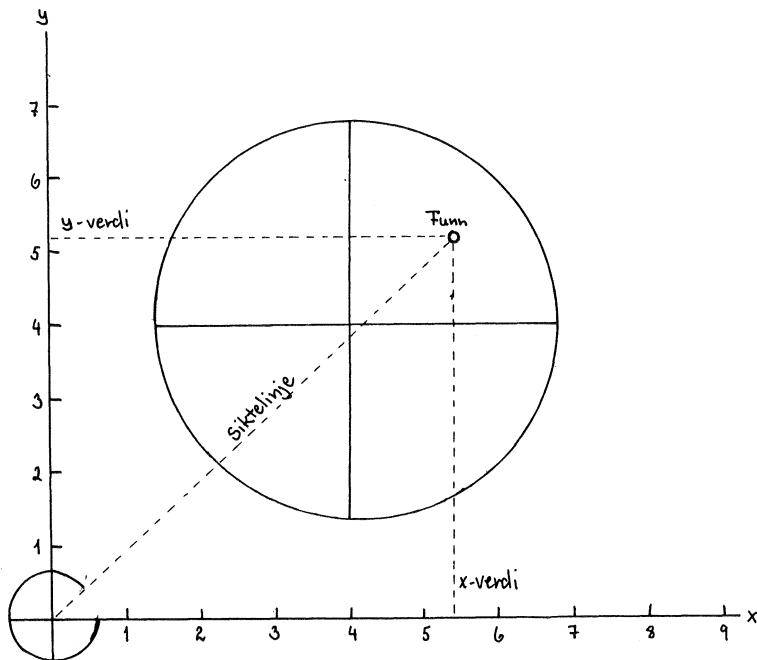

Fig. 2

De reultater som ble oppnådd med de to målemetoder stemte bra overens. Full klaff ble det med handteinsjhulet hvor de to metoder faktisk ga identiske resultater: $y=3,78$ m, $x=3,58$ m. Her dreide det seg altså om meget korte avstander, i den kvadrant som var nærmest origo. I kvadranten lengst borte fra origo var det også et funn, og her fikk vi differanser på 9 cm på x-aksen og 2 cm på y-aksen. Antakelig er det her kommet inn en unøyaktighet på ett eller annet sted, men hvilke av resultatene som er de mest korrekte, er det ikke mulig å si.

Som nevnt ble disse målinger utført som rent eksperiment, og det utstyr som ble brukt, var ikke ideelt for formålet. Nivel-lerkikkerten (Gundersen & Løken, nr. 9481) er gammel og har et primitivt stativ med bein som ikke kan reguleres i lengden. Stativhodet er ganske lite, og kikkerten blir skrudd fast til det, i én stilling. Det var derfor vanskelig å få kikkerten plassert nøyaktig rett over origo. Et stativ med regulerbare bein og et større hode med en viss bevegelighet for kikkerten i horisontalplanet ville gjort dette lettere.

Da horisontalsirkelen på våre kikkertes har gradinndeling som går med urviseren, ville det vært mer praktisk om kikkerten var blitt nullstilt etter y-aksen. Som det nå var, fikk vi gradtall mellom 300^g og 400^g (se fig.2). Disse tall måtte så trekkes fra 400^g, for at vi skulle få de riktige tall. I praktisk landmåling ordner en seg slik at en lar x-aksen og y-aksen bytte plass, og x-aksen orienteres mot rettvise nord. Så omstendelig er det ikke nødvendig å gå til verks ved våre enkle målinger som allikevel ikke skal sammenarbeides med landmålerens kartblad. Med et hensiktsmessig utstyr tror jeg det ville være både mulig og forsvarlig å foreta all oppmåling ved undersøkelsen av en gravhaug, og også andre utgravninger som ikke strekker seg over et for stort areal, på den måten som her er beskrevet. Arbeidet ville neppe bli mer tidkrevende enn en konvensjonell oppmåling med støtte i et vanlig, rektangulært koordinatsystem, og jeg vil heller ikke tro at nøyaktigheten ville bli mindre. Det kan i alle fall være grunn til å eksperimentere videre med saken, og da gjerne ved utgravninger som går over et noe større område enn den lille gravhaugen på Vesten.

Lommekalkulatoren har visse egenskaper til felles med større data-maskiner, bl.a. at den må brukes nøyaktig etter forskriftene.

Her gjelder ikke den gamle regel om at faktorenes orden er likegyldig. Alle inntastninger må gjøres nøyaktig i den rekkefølge som er foreskrevet: en eneste feil her kan føre til hårreisende gale resultater.

Ved omregning fra polare til rektangulære koordinater med den type kalkulator som ble brukt på Vesten, gjelder således den regel at først skal avstanden tastes inn, deretter vinkelen. Som en enkel huskeregel kan en da bite seg merke i at ordet avstand kommer langt framme i alfabetet, mens ordet vinkel kommer nesten like langt bak.

Som et praktisk eksempel på hva en gal inntasting kan føre til, kan jeg nevne det tidligere omtalte handteinsjuleet i gravhaugen på Vesten. De korrekte koordinater var altså her $y = 3,87$ m, $x = 3,56$ m. Taster vi imidlertid inn verdiene for avstand og vinkel i omvendt rekkefølge, blir resultatet: $y = 4,35$ m, $x = 52,52$ m. Feilen på y -verdien er altså en knapp halv meter, og for en våken arkeolog burde det være nok til å se at funnet dermed var plassert i feil sektor. Og skulle ikke det være nok, så burde i hvert fall x -verdien få selv den mest søvnige til å forstå at her var noe radikalt galt. Dette er i virkeligheten en bra garanti mot tilfeldige slurvfeil.

En helt annen bruk av lommekalkulatoren skal så vidt nevnes til slutt. Når en gravhaug skal graves ut, kan det være nyttig at en på forhånd er klar over hvor mange kubikkmeter masse den inneholder. Er haugen regelmessig rund og nogenlunde velbevart, kan den tilnærmet betraktes som et kulesegment, og kubikkinnholdet kan da beregnes etter den matematiske formel for kulesegmentets volum. De data en behøver å kjenne, er bare haugens høyde og diameter (eller radius). Dertil kommer det matematiske begrepet π , som alle vet er lik 3,14.

Kaller vi radien for r og høyden h , er formelen: $\frac{\pi}{2} r^2 h + \frac{\pi}{6} h^3$. Utrekningen er ikke vanskelig å utføre ved vanlig regning, men med lommekalkulator går det enda lettere. Som et praktisk eksempel kan jeg nevne vår lille gravhaug på Vesten. Vi går ut fra en diameter på 7,5 m, altså radius 3,75 m, og en høyde på 0,5 m, og kubikkinnholdet viser seg da å bli 11,10 kubikkmeter.

Eva Schaller og Birgitte Skar

Mesolitikum i Norge: forvaltning eller forskning?

Inspirert av et NAM-arrangert seminar om norsk mesolitikum på Utstein Kloster høsten - 80, vil vi prøve å komme med noen synspunkter på dette tema, (NAM = Norsk arkeologmøte), synspunkter som mest angår Sør-Norge.

Av Norges ca. 100 arkeologer er det bare en håndfull som arbeider med mesolitikum. Vårt inntrykk fra Utstein er at det i dag er på magistergradsplan man primært finner nye angrepvinkler i grunnforskningen. Ser man så på de siste ti års publikasjoner omhandlende mesolitikum, finner man kun et par fylldige lokalitetspresentasjoner ved siden av en rekke oversikter og sammenfatninger, hvor det forutsettes et godt kjennskap til de enkelte lokaliteters materiale.

På Utstein ble det spurt om man mangler interessante problemstillinger innen mesolitikumforskningen i Norge. - Svaret ble og må være NEI. Problemstillinger er det nok av - om de er interessante - det er jo en smaksak. Faktum er at vi nok uansett må igjennom bunken av spørsmål om kronologi, typologi og korologi, før vi kommer til de spørsmål som kanskje de fleste ville synes er mere spennende: sosial struktur, gruppestørrelse bosetningsmønstre, utnyttelsesmønstre og ritualer, - kort sagt, de spørsmål hvis besvarelse mere direkte skriver kulturhistorie.

Påfallende i norsk mesolitikumforskning er dens sterke tilknytning til museenes oppdragsvirksomhet. Det er vassdragsutbyggingene, oljevirkomheten og andre planlagte inngrep som har ført til det aller meste av mesolitiske undersøkelser de siste ti år. Unntakene er få men viktige, f.eks. Egil Mikkelsens

undersøkelse av boplassen Frebergsvik i Vestfold, som også resulterte i en av de få boplasspresentasjonene. (Denne undersøkelse var et ledd i hans magistergradsavhandling.) Naturligvis er det en fordel for forskningen at man via utbyggingen av vassdrag etc. har fått frigjort midler til undersøkelser i større områder. Men man kan spørre seg om man ikke bør se litt på norsk mesolitikum (og for den saks skyld også andre perioder) ut fra dens egne, og ikke "utbyggings-Norges" premisser.

Vi vet at landskapet i eldre steinalder så ut på en annen måte enn det gjør i dag. Det har til tider vært en høyere skoggrense, forholdet mellom land og hav har vekslet, det har vært en annen sammensetning av flora og fauna på grunn av vekslinger i klima. Vi vet også at steinaldermenneskene har slått seg ned på plasser der det har vært mest praktisk for dem. Steder med adgang til f.eks. ferskvann, områder med det beste jaktvilt eller fiskeplasser. Valg av boplass har i høy grad vært styrt av faktorer innebygget i landskap og klima.

Vi har fått oss demonstrert ved Lærdal-, Ulla-Førre- og Hardangerviddaprosjektene at boplassene ligger ved nåværende reintrekk: kan man derav slutte at reintrekkene har fulgt de samme ruter gjennom hele forhistorien? Reinen er ikke så konservativ i sin adferd som dette skulle tilsi. Har det kanskje gått andre reintrekk, "nedlagt" i dag, som man ikke har sett fordi utgangspunktet har vært de moderne trekk? En sannsynliggjørelse av at reinen har oppført seg annerledes i forhistorisk tid enn i dag har vi hos Grahame Clark, han har vist at reinens sesongvise vandringer i sen-glasial tid i Nordvest-Europa var stikk motsatt av dens vandringer i Nord-Europa i dag.

Man må tro at visse boplasslokaliseringer også har vært styrt av mere irrasjonelle hensyn, sosiale forhold o.s.v. Ved systematisk leting etter boplasser bare ut fra f.eks. reintrekk-aspektet vil man neppe finne slike boplasser.

Dagens bilde av norsk mesolitikum viser konsentrasjoner av boplasser langs (daværende) kyster og i fjellet. (Dette bilde vil vi anta er et bedre speil av norsk anleggsvirksomhet enn av norsk mesolitikums utbredelse.) Bildet ligger til grunn for synet på bosetningen: små grupper av mennesker som sesongvis utnyttede disse to landskapene. I skogområdene mellom kyst og fjell finnes det få boplasser, og man har i liten grad innpas-

set skogen i de foreslåtte vandringssyklene. I den senere tid har begrepet basisboplass dukket opp i diskusjonene, men vi kan ikke se at begrepet er klart definert og hvilke boplasser begrepet evt. måtte omfatte. Spørsmålet blir om man ikke må utsette alle landskapstyper mellom ekstremene kyst og fjell for en like intens gjennom søkning før man, med noen form for sikkerhet, kan uttale seg om det mesolitiske utnyttelsesmønster og hvilke faktorer som har vært de mest bestemmende for dets utformning.

Vi mener også at det er en metodisk svakhet ved måten man kobler kronologien på høyfjellet til kronologien i lavlandet. Dette fordi høyfjellskronologien hviler på et voksende antall ^{14}C -dateringer, mens lavlandskronologien er basert på strandlinjekronologi. Redskapsmengden på fjellet er svært liten. Mulighetene for en tradisjonell datering av lokalitetene er derfor vanskelig eller umulig. Man er henvist til bruk av ^{14}C -datering, men ^{14}C -dateringens pålitelighet forminskes av det faktum at brenselforsyningen på fjellet til alle tider må ha vært et problem; sjansen for at man senere har tatt i bruk gammel død ved er stor, ved som kan stamme fra mesolittisk tid da det har vært skog, f.eks. på Hardangervidda. Det er derfor naturlig at vi har ^{14}C -dateringer fra denne periode, mens det ikke er noe bevis for at boplassene, eller engang bålstedene, er mesolitiske.

Det er gjentatte ganger i de siste års litteratur blitt fremhevet noen problematiske fakta:

- 1) at vi har få lokaliteter med organisk materiale,
- 2) at vi har få lokaliteter med stratigrafi,
- 3) at vi har få totalutgravde lokaliteter,
- 4) at vi har for få regionale undersøkelser som inkluderer flere landskapstyper.

Hver av punktene henger nøye sammen med hvilken problemstilling man i øyeblikket måtte være interessert i å få belyst, her er forskningsstrategi et nøkkelbegrep. Det har innenfor rammene av den nåværende forvaltningssituasjon vist seg vanskelig å få til. Vi vil slutte oss til Svein Indrelids uttalte ønske på Norsk Arkeologmøte (NAM) 1979 om store, gjerne landsomfattende, forskningsstrategier, hvor vi mener mesolitikum må få en plass. Indrelid redegjorde på NAM også om Historisk Museums innsats

for å få belyst mesolitikum på kysten av Vestlandet, at dette har gitt resultat fikk vi oppleve på Utstein-seminaret. Stig Welinder har påpekt hvor godt Norge, med sin vekslende topografi, klima og flora/fauna innenfor korte avstander, egner seg til påvisning av regionale og sesongvise tilpasningsvariasjoner. Med hensyn til regionale studier finnes også andre angrepsvinkler:

- produksjon og distribusjon av råmaterialer/redskaper (som det arbeides med i Bergen),
- sammenlignende kronologistudier,
- funksjonsanalyse av redskapsinventar, f.eks. tradisjonell funksjonsbestemmelse kontra slitesporsanalyse,
- aktivitetsanalyse, belyst ved boplasser av forskjellig størrelse, geografisk plassering og redskapsvariasjon.

Skulle vi komme med noen ønskemål måtte det være i retning av ovenstående. Vårt håp er at de enkelte institusjoner vil ta opp utfordringen om å tenke i baner av forskningsstrategier, at midlene til forskning på det regionale plan gis økt prioritet, at Utsteinseminaret blir fulgt opp, og sist men ikke minst, at publiseringen av allerede undersøkte boplasser kommer i gang.

Einar Østmo

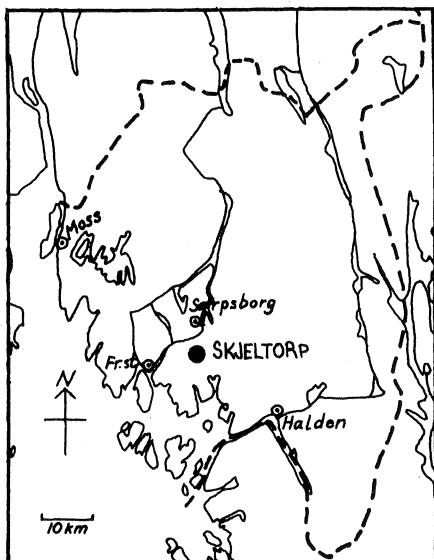
NY

VERDENSREKORD

Det er - både på den ene og den annen måte - blitt mye nytt land i norsk arkeologi i de siste tyve - tredve årene. Når det gjelder den mer bokstavelige form for landbrytning, har vi blant annet kunnet glede oss over mange og store funn av steinalderens keramikk, og dermed fått materiale til en mer inngående forståelse av en vesentlig side av steinalderens teknologiske kultur her i landet.

Det funn det her skal tales litt om, ble gjort sist september på Skjeltorp i Skjeberg. Navnet vekker kanskje visse assosiasjoner - og ganske riktig, omsider kom det til en utgravning på tomten etter den eneste megalittgrav vi vet sikkert om i Norge. Skjønt " sikkert " - noe sagnaktig må man kunne si at gravanlegget var, ettersom de siste rester av det ble jevnet med jorden for over femti år siden. Under krigen ble det laget en fri rekonstruksjon av graven ved hjelp av de originale steinblokkene; ettersom årene har gått, har den fått en viss patina av lav og annet, som gjør at den ser ganske overbevisende ut der den ligger, omtrent femti meter sydøst for det opprinnelige stedet.

Der er det åker nå, men under pløyelaget viste det seg at det var bevart visse spor av konstruksjoner - groper og samlinger av stein. Det er meningen at undersøkelsen skal fortsette til sommeren, så det er vel best å vente med en nærmere omtale til vi har sett nærmere på sakene.

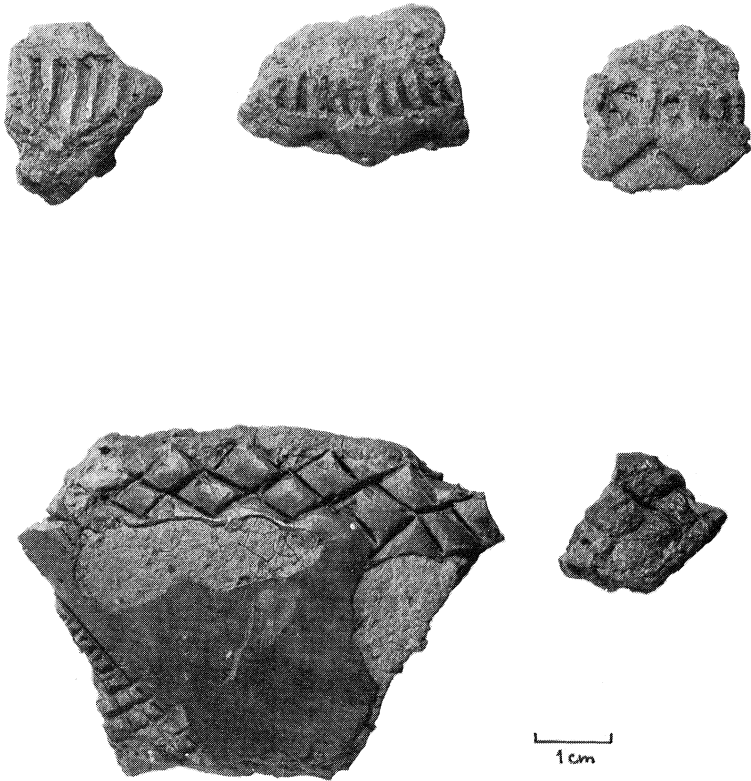
Imidlertid fant vi også oldsaker, og særlig den keramikken som dukket opp, er det morsomt å kunne vise et bilde av allerede nå, selv om vi kanskje finner mer til sommeren, og selv om funnet fortjener en grundigere omtale. Den får vi heller prøve å få til når feltarbeidet er ferdig til høsten.

Så store mengder keramikkk var det i og for seg ikke vi fant, en håndfull på 26 skår i alt. Det morsomste var at fem av dem var dekorert, og det på et vis som hittil har vært lite sett i norske funn. Det dreier seg kort og godt om mellomneolittisk megalittgravskeramikkk. Dekoren er utført med strekstempler, og to mønstre ser ut til å være representert – på to randskår finnes vinkelbånd sammensatt av små romber under randen; på det ene av dem er det også et stykke av et krysskravert rombisk(?) felt. De tre andre skårene er dekorert med siksak og loddrette streker. Når det så gjelder karformene, kan vi naturligvis ikke si særlig mye på grunnlag av så få og små skår. Men det største, dekorert med vinkelbånd og krysskraverte felt, ser mest av alt ut til å ha tilhørt en fotskål. Alt ser derfor ut til å peke i retning av at keramikken tilhører tidlig mellomneolittisk traktbegerkultur.

Fremmede fugler i norsk arkeologi, dette, kan man synes. Men ikke merkeligere, allikevel, enn at Skjeltorppolket på den

'tiden - for fem tusen år siden - hadde frender innenfor en dagsreises avstand, for lenger er det ikke sydover til megalittgravbygdene i Båhuslen.

Ellers får vi jo se om det skjuler seg mer av sorten i jorden på Skjeltorp, og i mellomtiden glede oss over funnet av en ny slags norsk steinalderkeramikk - fra verdens nordligste megalittgrav.

Arne Emil Christensen

ENDELIG

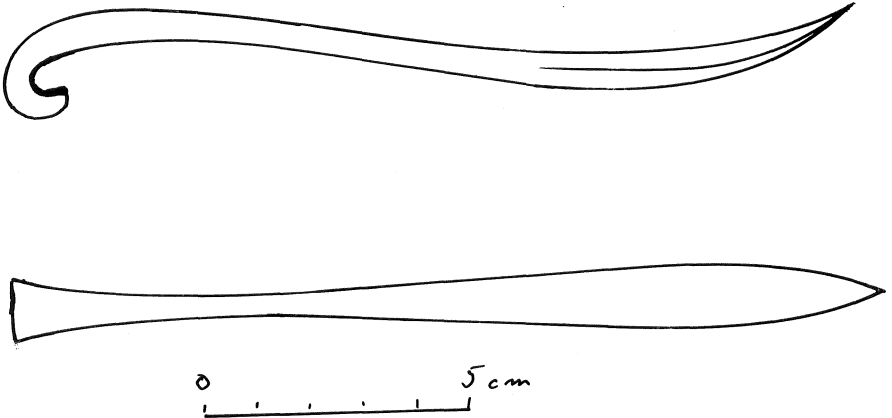
ET SPESIALVERKTØY FOR

ARKEOLOGER

I feltarbeidet har arkeologer til alle tider brukt verktøy som er lånt fra andre fag. Veiarbeiderens spade, murerens skei, billedhuggerens spatel, alle er blitt trukket inn i vårt arbeid. Kamerautstyr, målebånd osv. osv. kjøpes over disk. KORT SAGT, VI HAR INTET REDSKAP SOM KAN KALLES VÅRT EGET. For å rette på dette avsyndige misforhold, som det heter hos en ikke ukjent spaltist i en herværende middagsavis, har undertegnede kreert ett spesialredskap. Prototypen ble smidd og utprøvet under et feltkurs i Karlebotn for en del år siden. Senere gjennomførte testserier under krevende feltforhold viser at redskapet er funksjonelt, og det har dessuten en tiltalende moderne design.

Jeg har vært i tvil om hvorvidt jeg skulle mønsterbeskytte mitt skaperverk, eventuelt sette igang produksjon med tanke på markeder i inn- og utland. Etter moden overveielse har jeg dog kommet til at oppfinnelsen bør stilles til disposisjon for fag-

et, og jeg har derfor valgt å publisere tegningene, uten restriksjoner av noen art. Ethvert stykke herdbart stål av passende dimensjon er brukbart som emne, f.eks. en utslitt fil. Etter smiing og pussing bør verktøyet herdes og anløpes til purpur anløpningsfarge.

Redskapets spisse, bladformede ende anvendes som gravespatel, den anden ende til oppjekking av Farris, Brigg o.l.

Hvor finnes det største utvalget
i norsk og utenlandsk
arkeologisk faglitteratur...

UNIVERSITETSBOKHANDELEN
AVD. SENTRUM, OSLO
har eller kan skaffe det meste av det
du trenger

↑
inngang her
→

Universitets
bokhandelen
avd. sentrum

Domus Media, Universitetet
Postboks 307 Blindern
OSLO 3
Tlf. 33 50 53
telegram: Universitybook

Egil Mikkelsen

Norsk arkeologi i fortid og framtid

Ved begynnelsen av et nytt 10-år, ved inngangen til 1980-årene, har både "Nicolay" og Norwegian Archaeological Review bedt noen arkeologer å komme med framtidsperspektiver, ønsker og tanker om i hvilken retning norsk arkeologi går eller bør gå.

Så vidt jeg kan se er dette noe nytt. Hvorfor forsøkte en ikke det samme i 1960 og i 1970? Er dette uttrykk for en større usikkerhet enn tidligere, kanskje også en større pessimisme, som ikke er noe særkjenne for vår vitenskap, men som gjør seg gjeldende i samfunnet generelt. Muligens er det uttrykk for samme fenomen at vi stadig lager utredninger om faget, om utdanningen, om forskningen, organiseringen av institusjonene og nå også om strukturen i det framtidige kulturminnevernet. Det er tydelig at faget arkeologi er på leting etter en ny og bedre plattform.

Det heter at framtiden bare kan forstås ved å kjenne fortiden, og slik også når arkeologer vil forsøke å se inn i 80-årene. Det blir nødvendig å skissere en forskningshistorisk bakgrunn. En slik skisse får i de aller fleste tilfelle det samme hovedpreg, og jeg vil bruke et bilde for å beskrive det.

Den gamle sofaen vi har hatt i 20 år er blitt umoderne og slitt. Det er ikke lenger noe stas med den, den blir kastet og vi kjøper ny. Er derimot sofaen blitt 60-80-100 år, da er den blitt en antikvitet, den blir restaurert og får "status" og blir ettraktet, selv om den kanskje er langt mindre funksjonell enn den nyere sofaen.

Når en skal vurdere den arkeologiske forskningsvirksomheten innenfor et tilsvarende tidsperspektiv, blir de siste 20-30 år vurdert med stor skepsis. De fleste hevder at det er vunnet liten ny kunnskap i denne tiden og at de fleste "nye" syn, metoder og teorier som har vært presentert, allerede ble behandlet av arkeologer for lang tid tilbake. Her framheves "de gamle, store arkeologer", i Norge først og fremst A.W. Brøgger og Håkon Shetelig. De anla økologiske betraktningmåter uten å kjenne ordet "økologi", de studerte sosiale forhold uten å henvise til sosialantropologiske modeller osv. Det er en slags "forskningshistorie-nostalgi" som synes å gjøre seg gjeldende. Stadig henvises det som et lysende eksempel til det første norske arkeologmøtet som ble holdt i Oslo i 1927, hvor det ble stilt opp en serie med forskningsoppgaver som en skulle ta fatt på i norsk arkeologi og som en i stor utstrekning også gjennomførte. Jeg er av den oppfatning at denne svart-hvitt-malingen av norsk arkeologisk forskning er feilaktig. I løpet av den siste generasjon er det tvert i mot utført forskning som innenfor de fleste deler av vår fortid har resultert i veldige nyvinninger, omvurderinger og ny kunnskap og erkjennelse.

Når Christian Keller hevder at en ved gjennomgang av den arkeologiske litteraturen fra Norge de siste 25 år "forbauses over arkeologenes evne til å bli ved det gamle", og Odmund Møllerop hevder at "i det store og hele er det ikke store endringer i det bildet arkeologer tegnet av norsk forhistorie i 50-årene og det vi gjorde i slutten av 70-årene", kan jeg ikke forstå annet enn at dette er et feilaktig bilde som tegnes. Slike utsagn bidrar etter min mening til å sette siste generasjon arkeologer og norsk arkeologi i et uberettiget uheldig lys. Den framtidige forskningen vinner ikke noe ved å bagatellisere den nærmest foregående. For å forsøke og illustrere at de utsagn som er sitert ovenfor er feilaktige, har jeg gjennomgått "Norsk arkeologisk bibliografi 1957-1976" og en oversikt over Humanistisk forskning i 1977, utarbeidet av NAVF, ved siden av å benytte meg av allmenne kunnskaper om norsk arkeologi. For å ha en konkret tidsramme, har jeg sett på forskningsaktiviteten i 25årsperioden 1955-1979. Oversikten må bli summarisk for å få med mest mulig.

De siste 25 år er naturvitenskapenes generasjon i norsk arkeologi. Viktigst er kanskje opprettelsen av C14-laboratoriet i Trondheim i midten av 1950-årene, som har dannet forutsetningen for mye av framgangen for vårt fag. Pollenanalyser og andre botaniske undersøkelser er blitt utført i stort omfang sammenlignet med tidligere. Fosfatanalyser er blitt et annet og stadig forbedret hjelpemiddel, i tillegg til flere andre.

Det er bl.a. disse naturvitenskapelige interesser som har ført til opprettelsen av flere tverrvitenskapelige forskningsprosjekter, prosjekter der studier av økologisk tilpasning har stått i fokus og langt overgår i kvalitet det som forekom av forskning innenfor "økologisk arkeologi" tidligere.

Også innenfor organiseringen av forvaltningen og forskningen har det skjedd store endringer. Aldri tidligere har de arkeologiske museene ekspandert så kraftig som i nevnte 25års periode, både når det gjelder personale og bevilgninger. Utbyggingen av Arkeologisk museum i Stavanger er det mest lysende eksempel på dette. Fra 1958 kom de arkeologiske undersøkelsene i forbindelse med vassdragsutbygging i gang, noe som førte til at hundrevis av kulturminner, i første rekke steinalderboplasser, er blitt

kjent i skogs- og fjellstrøk som tidligere var hvite flekker på de arkeologiske karter. I 1963 tok de arkeologiske registreringene i tilknytning til utarbeidelsen av Økonomisk kartverk til, registreringer som er langt mer omfattende og detaljerte enn tidligere registreringer. Brannen på Bryggen i Bergen i 1955 ga støtet til omfattende undersøkelser i middelalderens bygrunn. Under ledelse av Riksantikvaren er slike undersøkelser blitt fortsatt i de fleste av våre øvrige middelalderbyer utover i 70-årene.

Flere nye arkeologiske publikasjoner og -serier har sett dagens lys de siste 25 år. Her skal bare nevnes det engelskspråklige Norwegian Archaeological Review (NAR), som fra 1968 har bragt det norske forskningsmiljøet i kontakt med det større internasjonale. Mengden av det norske arkeologer skriver øker for hvert år. Selv om kvaliteten ikke er like høy på alt, kommer det stadig flere viktige bidrag som bringer vår erkjennelse framover.

Når det fra enkelte blir hevdet at det har foregått liten diskusjon i Norge og det øvrige Skandinavia av arkeologiens fundamentale teorier, metoder og fagets målsetning, kan jeg ikke si meg enig i det. Denne siden har imidlertid i stor utstrekning vært drevet som en slags "undergrunnsarkeologi", der debatten i første rekke har foregått på de nordiske arkeologistuderendes kontaktseminarer og ikke i de mer etablerte fora. Det er derfor i "Kontaktstensil", som er publiseringsorgan for disse seminarer, og ikke i f.eks. Acta Archaeologica at en skal søke etter fagets nye teoretiske og metodiske strømninger. Siden 1970 er det kommet ut 17 tykke hefter av "Kontaktstensil". Ellers har NAR helt siden starten vært et forum for teoretisk og metodisk debatt.

Christian Keller hevder i siste "Nicolay" at det i dag er vanskelig å gjøre opp forskningsstatus fordi vi har så få oversiktsverk, og vi mangler arkeologiske oppslagsverk og leksika. Jeg vil hevde at når vi mellom 1961 og 1977 har fått utgitt 5 oversikter over norsk forhistorie så er det mer enn i de fleste andre land. Videre har vi i perioden fått utgitt det store verket "Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder", et "Norsk historisk atlas" med en rekke arkeologiske karter, og det er kommet ut leksika om Europas forhistorie hvor også Norge er tatt med. I tillegg kommer bibliografier og abstracts. Dette betyr

ikke at vi skal være fornøyde med oss selv og det som er gjort, men vi skal heller ikke male en viss mann på veggen. Vi er på stadig marsj framover. Vi kan godt la oss imponere av "de gamle" og arkeologmøtet i 1927, men det er også verdt å sette seg ned og se hva den siste generasjonen har utrettet.

Jeg har allerede skissert en del hovedtrekk i utviklingen av norsk arkeologi de siste 25 år. Vi skal se nærmere på hva en mer konkret har oppnådd innenfor de ulike forskningsfelt og perioder. Framstillingen må fortsatt bli forenklet og stikkordpreget.

Steinalderen er kanskje den hovedperioden der våre data har økt mest og der forskningen har bragt flest nye resultater i forhold til tidligere. Det skyldes for en stor del de mange vassdragsundersøkelser, prosjekter og opprettelsen av C14-laboratoriet, men det er også utført en rekke rent vitenskapelig motiverende undersøkelser. En del av dette er publisert, men mye venter ennå på videre bearbeiding. Både Komsa- og Fosna-kulturen

Fanden på veggen

har fått sine monografier, og Nøstvetkulturen er blitt belyst. Materialet er blitt studert etter tradisjonelle redskaps-typologiske metoder, etter funksjon, eller det har vært fokusert på analyser av avslagsmaterialet. En har fått en sikrere oppbygd kronologi, boplasser der dyreknokler er bevart, og en har analysert en rekke ulike miljøer der hovedvekten har ligget på aspektet økologisk tilpasning. I stikkordsform vil jeg nevne noen av de nye mesolitiske boplassene: Høgnipen, Tørkop, Dysvikja, Frebergsvik, Torsrød, Hein 33, eller områder med omfattende undersøkelser av steinalderboplasser som i Rana, i Lærdalsfjellene, på Sotra, Karmøy, Vega og Hardangervidda. En del av resultatene fra disse undersøkelsene er publisert, bl.a. i flere engelskspråklige arbeider. Det bilde vi i dag kan tegne av norsk Mesolitikum er høkså forskjellig fra og langt mer nyansert enn det f.eks. Gutorm Gjessing presenterte i 1945.

Også innenfor utforskningen av yngre steinalder har det skjedd mye de siste 25 år. I Nord-Norge har det foregått omfattende undersøkelser i Varanger, på Sørøy, i Iversfjord, Alta og Lofoten. I Sør-Norge er en serie neolitiske boplasser med keramikk blitt undersøkt, men foreløpig bare delvis publisert: Ramsvikneset, Slettabø, Eigerøya, Hæstad, Sluppan, Rognlien, Auve. I flere landsdeler har det i perioden vært drevet tverrfaglige arkeologisk-pollenanalytiske undersøkelser for å klarlegge forholdene omkring det eldste jordbruket. De viktigste undersøkelsene har foregått i Telemark, på Hardangervidda, i Hordaland og i Nordland og Troms. Disse har ført til et helt nytt bilde av den eldste jordbruksutviklingen her i landet. En erkjennelse av at det i Sør-Norge har eksistert steinbrukende grupper gjennom hele bronsealder og eldste jernalder er også delvis ny.

Bergkunstforskningen har gjort framskritt. Mens denne i 30-årene i første rekke var konsentrert om å gi ut materialpublikasjoner, er de kulturhistoriske aspekter senere blitt trukket sterkere inn. Det gjelder både veide- og jordbruksristningene. Det er funnet flere nye helleristningsfelt, deriblant i Bossekop i Alta, hvor en nå har Nordens største samling av bergkunst. Det er gjort nye forsøk på å komme fra til sikrere dateringer, og det er foretatt utgravninger foran jordbruksristninger i Østfold. Publikasjonene er mange, deriblant 5 større monografier.

Mye av det norske bronsealdermaterialet (bronsene) er blitt tatt opp til større samlede analyser. Det gjelder materialet fra Nord- og Øst-Norge, Trøndelag og Rogaland. På slutten av 70-tallet har studiet av norsk bronsealder fått en helt ny angrepsvinkel, ikke minst fordi sosialantropologisk modellbruk har vunnet innpass. Boplasser fra bronsealder har også i økende grad kommet til erkjennelse, og dette er et felt hvor våre data kan ventes å øke ytterligere i den nærmeste framtid.

En stor del av forskningen innenfor norsk jernalder siste 25 år er utført som magistergradsavhandlinger, og mange bosetningshistoriske studier har sett dagens lys. Særlig i det siste 10året er også andre temaer tatt opp: økonomiske, sosiale og politiske strukturer, gravskikk, jordbruksutvikling, jakt, håndverksvirksomhet osv. En periode som førromersk jernalder er tilført en rekke nye data, ikke minst takket være C14-dateringene, som har gjort det mulig å plassere ellers vanskelig daterbare objekter nettopp i denne perioden. Det gjelder både graver, hustuffer, klebersteinsbrudd og enkle kullgroper. Jernaldersgården er et forskningsfelt der det ble gjort en stor innsats før 2.verdenskrig. De senere år har imidlertid utgravnings- og analysemetodene blitt kraftig forbedret, og det kan trekkes langt mer informasjon enn tidligere ut av en undersøkelse. Rogaland og Agder har fortsatt hatt de fleste undersøkelsene, og de viktigste har vært på Ullandhaug, Oddernes og Augland. I 70-årene er også Nord-Norge, særlig Lofoten og Sør-Troms, kommet sterkere inn i bildet, og flere gårdsanlegg her har vært gjenstand for undersøkelser. Men ikke bare objektene er nye, - også en rekke nye og viktige problemområder har vært diskutert: utviklingen av gårdsstrukturen og -samfunnet, husenes oppdeling og funksjon, økonomiske grunnlag osv. En gruppe fornminner som sto på arkeologenes program i 1927, men først 40-50 år senere fikk sin berettigede oppmerksomhet, er nausttuftene. Jernutvinning i jernalder og middelalder er et annet forskningsfelt som har vært drevet etter langt mer avanserte prinsipper enn tidligere. En rekke av jernalderens materialgrupper har vært tatt opp til analyse: kleberkar, keramikk, glass, tekstiler, mynter. Utgravningene på Kaupang i Vestfold har bragt ny viten om vikingtidens handel og handelsplasser. Skipsarkeologien har fortsatt vært en spesialgren av norsk arkeologi, og den viktigste tilveksten her er et nytt vik-

ingskip i Vestfold, Klåstadskipet. Også i tidligere "norske" områder, på Orkenøyene og i "Vinland" er det foretatt viktige utgravninger, de siste av stor internasjonal interesse.

Middelalderarkeologien har vært og er et forskningsfelt i sterk ekspansjon. Jeg har allerede nevnt de mange bygravningene, og arkeologer har i denne perioden for alvor tatt opp konkurransen med historikerne om løsningen av det lenge debatterte temaet byoppkomst. En rekke materialgrupper er tatt opp til analyse i tilknytning til bygravningene, bl.a. keramikk, sko og kammer. I Nord-Norge har gårdshaugene trådt fram som en ny og viktig fornminnetype, og det er gjort flere undersøkelser av slike. De har vist seg som meget viktige "middelalderarkiv". Både i Nord- og Sør-Norge har det vært utgravd hustufter og tuftegrupper fra middelalder.

Våre stavkirker har vært offret stor oppmerksomhet, både når det gjelder konstruksjon, dekor og datering. Særlig i 1970-årene har det vært foretatt flere utgravninger under kirkegulv som har bidratt til å fornye dette forskningsfeltet. Føyer vi til jernvinneundersøkelser, skipsfunn, dyregraver og massefangstanlegg, samt runeinnskriftene fra Bryggen i Bergen, har jeg nevnt det meste.

Beveger vi oss ennå lenger opp i tid, ser vi at det har begynt å vokse fram en ny gren av norsk arkeologi, nemlig den etterreformatoriske. En del av denne er undervannsarkeologien, og de første undervannsutgravninger i Norge tok til på slutten av 60-tallet. På slutten av 70-tallet har også undersøkelser i Christian IV's by funnet sted.

Dette ble en lang, men likevel svært summarisk oversikt over den viktigste arkeologiske forskningsvirksomheten i Norge de siste 25 år. En slik oppramsing får lett en viss slagside på det kvantitative, men jeg vil hevde at forskningen også rent kvalitativt har kommet mange skritt framover. Det er et inntrykk en også sitter igjen med hvis en deltar i internasjonale arkeologkongresser eller følger med i andre internasjonale fora: Det er ingen grunn for norsk arkeologi til å føle seg tynget av Janteloven eller den norske husmannsånd. Biter som er lagt til det store puslespill som heter vår eldste historie har de siste 25 år vært mange og farverike.

Så skal vi rette blikket framover. Ser en på det som er skrevet i den siste tiden, ser det ut til å være stor enighet om noen av de viktigste tiltak som i 80-årene vil være nødvendige for at vi skal gjøre ytterligere framskritt i den arkeologiske forskningen i Norge. Temaet "museenes forskningspolitikk" har da også vært oppe til debatt på Det norske arkeologmøtet både i 1972 og i 1979. Konkrete resultater av dette kan en begynne å merke ved noen av de arkeologiske museene, mens andre fortsatt befinner seg på "pratestadiet". Hovedsynet er at det forvaltningsarbeid som er pålagt museene i medhold av Lov om kulturminner bør kunne styres og langt bedre enn i dag utnyttes i forskningssammenheng. Både det enkelte museum og norsk arkeologi samlet bør utarbeide en del forskningsprosjekter som skal kunne drives som en del av fornminnearbeidet; styrt etter en overordnet forskningsstrategi. Dette arbeidet bør drives tverrvitenskapelig. Flere mener at dette vil kunne føre til en viss innskrenkning i den enkeltes frie valg av forskningsoppgaver i framtiden.

NAVFs prosjektkatalog for 1977 har med ca. 50 arkeologiske forskningsprosjekt. Et forsøk jeg har gjort på å systematisere prosjektene viser følgende:

- a) 20-30% av prosjektene er basert på data primært skaffet til veie gjennom "nødgravninger".
- b) 35-40% av prosjektene er direkte basert på vitenskapelig motivert arkeologisk feltarbeid.
- c) Ca. 35% av prosjektene er basert på data som er innsamlet i museenes utstillinger, magasiner og arkiver gjennom lang tid.

Ca. 75% av all denne forskningen drives mer eller mindre på "deltid", d.v.s. at forskningen utgjør en mindre andel av arkeologens samlede arbeidsoppgaver.

Det de som har uttalt seg om norsk arkeologi i 80-årene stort sett har vært opptatt av, er det som faller inn under punkt a. Sannsynligvis vil denne sektoren øke sin andel av forskningsvirksomheten i 80-årene, ikke minst av økonomiske årsaker. Hvis forskningsprosjekter av type a) kan struktureres og samordnes slik det har vært skissert av flere, ser jeg positivt på at denne sektoren får øke i omfang. Et viktig spørsmål å ta stilling til blir da: På hvilken måte skal en prioritere de vitenskapelig motiverte undersøkelsene? Skal en bruke dem som ledd i institu-

sjonenes og landets samordnete arkeologiske forskningsprosjekter, som supplement til "nødggravningene", eller skal disse løse andre oppgaver, innrettes på objekter som sjelden berøres av samfunnsinngrep? Det er nødvendig at slike spørsmål blir tatt opp til debatt.

Om tiltak som nevnt her kanskje i noen grad vil kunne innskrenke den enkeltes frie valg av forskningsoppgaver, vil oppgaver av typen c), prosjekter basert på data som finnes i museene, innsamlet over lang tid i form av oldsaksmateriale, registreringer osv., fortsatt måtte være åpne. Ikke minst magistergradsoppgavene har vært og vil trolig fortsatt i stor utstrekning bli valgt innenfor denne kategorien av forskningsoppgaver, og nettopp magistergradsavhandlingene representerer noe av den mest betydelige forskningsinnsatsen i norsk arkeologi i dag! En bør derfor legge forholdene bedre til rette for forskningsoppgaver som har "museumsdata" som hovedmaterialgrunnlag. Etter mitt syn kan det bl.a. skje ved at funn- og fornminnearkiver så snart som mulig blir overført til EDB-form. Det vil åpne helt nye muligheter til å forske på et stort materiale og overskue store geografiske områder. Dette igjen vil lette arbeidet med å lage synteser og oversiktsverk, som er viktige supplement til de mange lokale studier vi i dag har, ikke minst innenfor norsk jernalder. Opprettelsen av EDB-arkiver krever en helt konkret samordning på landsbasis.

En metode- og teoridebatt bør selvsagt løpe parallelt med den materialorienterte forskningen, men kunne kanskje i større grad enn ofte er tilfelle, være nærmere forankret i denne forskningen.

Jeg vil konkludere med at en nok bør utvikle overordnede kulturhistoriske problemstillinger og en bør prioritere den totale arkeologiske arbeidsinnsatsen sterkere enn tidligere, men en må samtidig akseptere mer enn én framtidig forskningsstrategi. De tre hovedkategorier av forskningsprosjekter vil fortsatt eksistere, men det vil kanskje bli nødvendig å se dem mer i sammenheng med hverandre. Hvis vi ikke er villige til å foreta visse omvurderinger, ikke minst på det indre administrative plan, står vi i fare for å mure omkring oss byråkratiske barrierer som på tross av økt bemanning og økte bevilgninger, ikke bringer oss tilsvarende resultater i form av viktig ny kunnskap om vår fortid. Det er samtidig viktig at vi også i våre prioriteringer av forsknings-

oppgaver lytter til de signaler vi daglig får fra det samfunnet vi lever i.

Jeg har som vi har sett et mer positivt bilde av det som er utrettet innenfor norsk arkeologi de siste 25 år enn det mange andre har gitt uttrykk for. Hvorvidt 80-årene skal bringe ny framgang og gode resultater er avhengig av at vi har vilje til nytenkning, så vel på det administrative som det forskningsmessige plan. Forskning må i større grad enn nå bli en integrert del av det daglige arkeologiske arbeidet, og ikke primært en "fritidsbeskjeftigelse". Vi er avhengig av god vilje, men også evner og gode ideer. Klarer vi å mobilisere dette, kan vi kanskje slutte oss til Max Gluckmans lov som sier: "Vitenskap er en virksomhet der en tosk i denne generasjon kan gå forbi det punkt som ble nådd av geniet i forrige generasjon." Kan dette være et passende syn å ta med seg når en beskjeftiger seg med forskningshistorie?

Norske arkeologer på vei
inn i 80-årene

Christian Keller

Svar til Egil Mikkelsen

Nicolay-redaksjonen har gitt meg anledning til en replikk til de innkomne artikler. Reaksjonene på forrige nummer er gladelige – jeg oppfatter i hvert fall en frisk meningsutveksling som tegn på at faget ennå har vitalitet.

Mikkelsen imøtegår min artikkel – og delvis Møllerops – på to punkter: Han oppfatter min artikkel som en slags forsknings-historisk nostalgi, og hevder at min kritikk av arkeologien i de siste 25 år er feilaktig og stiller faget i et uheldig lys.

Punkt 1. Forskningsnostalgien – dvs. min referanse til Brøgger og det første arkeologmøte henviser først og fremst til at det på den tiden ble lagt opp et omfattende program for arkeologisk forskning ut fra en vurdering av hvilke forskningsfelt som krevde en organisert innsats. I de siste 25 år har vi manglet en overordnet forskningsplan – perioden har med noen hederlige unntak vært preget av den individuelle forskningsinnsats. Behovet for planlegging, evt. for institusjonsinitiert forskning, har vært påpekt av arkeologer med adskillig større faglig tyngde enn undertegnede. Jeg oppfatter ikke dette som nostalgi, men som konstruktive forslag til hvordan forskningen bør drives i framtiden.

Punkt 2. Kritikk av de siste 25 års arkeologi fra undertegnede er ikke å oppfatte som nedsabling av det som er gjort, men som en etterlysning av det som ikke er gjort, ressurs- og personaløkningen tatt i betraktning. Norske arkeologer har gang på gang, også i offisielle dokumenter, påpekt at den vesentlige del av deres arbeidstid går med til å administrere fornminnevernet. Jeg går da for det første ut fra at norske arkeologer ikke lyver, for det annet at mange har forestillinger om at arbeidstiden kunne vært brukt til forskning.

Et hovedpoeng i min artikkel er at fornminnevernet har tvunget arkeologien over på defensiven – forskningsinnsatsen styres påfallende ofte av utbyggingsinteressene.

Således er høyfjellsundersøkelsene et produkt av vassdragsutbyggingen, og den berømte tverrfagligheten er ofte et resultat av departementale krav om koordinering av ressursene. Bygravningene er et resultat av byfornyelsen, fornminneregistreringene et resultat av opprettelsen av Det Økonomiske Kartverket, og av nye planleggingslover for industri- bolig- og vegbygging. Alt dette har gitt verdifullt arkeologisk materiale, og en kunnskap vi slett ikke skal kimse av.

Men det er et men. Over hele Norden hoper det seg opp utrolige funnmengder fra byene, og bare promiller blir vitenskapelig bearbeidet. Funnpublikasjoner mangler nesten fullstendig. Det nåværende Gamlebyprosjektet er et hederlig – men lite – skritt i riktig retning.

Ser vi på fornminneregistreringene så har de nok vært nyttige, men om vi sammenlikner oss med Sverige så har vi langt igjen før vi kan utnytte de mulighetene som ligger i dette enorme materialet.

Faget har rett og slett ikke vært i stand til å fordøye disse store datamengdene fordi utdrivningstakten har vært for høy. Jeg er altså redd for at dersom faget tvinges for mye til defensiv datainnsamling, vil vi etter hvert miste evnen til å anvende de nye data til forskningsmessige framskritt.

Det bilde jeg tegner av norsk arkeologi er altså et fag som i mange år har vært overkjørt av administrative oppgaver, slik at forskning for de fleste er blitt en bisyssel. Jeg mener at faget har behov for en nytenkning, for å etablere en uavhengig grunnforskning der strategien legges opp av forskerne selv, og ikke av utbyggingsetatene. Men da må vi stikke fingeren i jorda framfor å sole oss i egen beundring.

Nå skal det sies at jeg støtter Mikkelsen fullt ut når han roser steinalderforskning i sør og nord, kaupangundersøkelsene, gårdsarkeologien, skipsforskningen, jernvinneforskningen osv. Og jeg hilser med glede de litterære fellestiltak på nordisk basis. Men jeg vet også hvilken kraftinnsats det ligger bak dette arbeidet, hvor mye fritid som er gått med. Motsatt Mikkelsen vil jeg altså hevde at mange av disse landevinningene er utført vel så mye på tross av arbeidssituasjonen i norsk arkeologi som på grunn av den.

Reidar Bertelsen

FLEIRE KJEPPHESTER INN I 80-ÅRSGALOPPEN

Allerede få timer etter at NICOLAY nr. 33 var mottatt, lå det en nokså tjukk bunke notater på skrivebordet. Bunken ligger allerede i papirkurven og det jeg nå kommer fram med sto det lite av der. Først må redaksjonen gratuleres med at vi endelig har kommet dit at NICOLAY kan bli et slags arkeologiens DAG OG TID. Det var ikke formulert slik da tidsskriftet blei starta i 1967, men jeg tror likevel at det lå under i det nokså tette studentmiljøet som levde sitt eget liv mellom konservatorkontorene og fotolaboratoriet i Fredriksgt. 2.

Jeg vil ikke gi meg inn i noen omfattende karakterisering av de fire artiklene om norsk arkeologi i 80-åra, men jeg vil benytte denne innledninga til et billig poeng. Alle forfatterne har oversett noe som kommer til å bli et særtrekk ved vår virksomhet de nærmeste åra, nemlig å sitte i bedømmelseskomiteer og vurdere hverandre. Det er en rekke forhold som gjør at jeg tør hevde at 80-åra vil stå i evalueringens tegn. Dette kan gi litt ubehagelige perspektiv på mye av det Møllerop, Johansen, Keller og Bloch Nakkerud skriver om. Det er ikke uten grunn at vi i dag har nokså hissige debatter om meritteringskriterier og kompetansenivåer.

De tre eldste av herrene er alle ute og rir sine kjepphester uten at deres meninger blir mindre interessante for det. Jeg vil derimot bruke det som påskudd til å melde på noen av mine i galoppen og jeg velger å hekte meg på Arne B. Johansen. Jeg følger gjerne hans formulering av arkeologiens mål: "...å skape opplevelsesverdier for alminnelig folk". Jeg deler også oppfatningene som ligger bak endel av de sleivspark han og

Keller deler ut i anledning vår virksomhet i 70-åra, men jeg er ikke totalt enig i analysen av vår situasjon i dag. For meg er det fleire grunner til å være noe meir optimistisk i mitt syn på tilstanden i dag. Viktigst er det at vi har en klar tendens til alvorlig arbeid med å formulere problemer som er "salgbare" i det samfunnet vi lever i. Dette må vi fortsette med, da vil det av seg sjøl komme meir fart i formidlinga.

Kanskje klarer vi også å formidle et hyggeligere bilde av oss sjøl enn det som muligens har vært framherskende til nå: arkeologisk forskning er de lærde spekulasjonene som går forut for at arkeologen forlater sitt kontor, drar ut i "feltet" og finner skatten. Museene våre formidler dette bildet nokså sterkt, det samme med dagspressa i sommerhalvåret. Jeg tror 80-åra vil bety farvel med endel montre fulle av systematiserte skatter til fordel for formidling av innsikt i endel problemer som også andre enn vi kan oppfatte som interessante.

Det ligger imidlertid en klar fare her, den tror jeg også Johansen ser, sjøl om han velger å underkommunisere den. Det som er nevnt ovenfor er overordna krav til arkeologien, ikke absolutte krav til hvert eineste arkeologiske arbeidsstykke. Det vil i økende grad bli nødvendig med midlertidige opphold langt ute i den abstrakte tåkeheimen. Vi må lære oss å akseptere arbeidsstykker som kanskje ikke er tilgjengelige for andre enn et fåtall kolleger. Kravet om en god problembegrunnelse må likevel gjelde også her. Etter mitt syn vil det være tragisk for norsk arkeologi om ikke 80-åra lærer oss litt meir romslighet på dette feltet.

En av Johansens velkjente kjepphester er skepsisen mot EDB som forskningsverktøy (tvangstrøyeфикsjonen). Det er fleire grunner til at jeg ikke deler hans frykt her. Viktigst er det at jeg mistenker at hans oppfatninger på dette feltet blei sementert ca. 1970 og at han ikke har undersøkt om de holder i dag. Jeg tror også han ville finne et elastisk verktøy som i sterkere grad er grensesprengende enn grensedannende. Jeg tror 80-åra vil lære oss å bruke EDB på to felt:

- 1) Effektiv hjelp med tidsødende trivialiteter.
- 2) Kvantitative analyser som er utenkelige med papir, blyant og aldersgrense ved 67.

Nest viktigst er det at de grenser som likevel skapes av EDB, ikke vil få noen avgjørende betydning fordi det er utopi å

tro at norsk arkeologi i samla tropp vil kaste seg over dette verktøyet.

Det er hyggelig at Bloch Nakkerud har tro på at vi står foran ei fruktbar tid for mellomalderarkeologien, derfor skal jeg også tilgi han at han tror den "rurale" mellomalder blir pleiet i Nord Norge fordi vi mangler "historiske lokaliteter". Kanskje meiner han ikke akkurat det? Jeg tror imidlertid ikke at faglig framgang kommer av seg sjøl. Vi vil bli nødt til å utvikle den historiske arkeologien til en syntetiserende vitenskap. Hvis vi ikke klarer å produsere ny og interessant viten om fortida, så er jeg redd det vil være vanskelig å begrunne det høge aktivitetsnivået for feltundersøkelser. Vi står også overfor ei anna utfordring som kanskje vil bli meir kritisk i tida som kommer, fra den førhistoriske arkeologien. Hitil har den historiske arkeologien lånt sine teoretiske og metodiske verktøy fra den førhistoriske. Er det en naturlig situasjon? Historisk arkeologi arbeider med materielle levninger fra samfunn som vi tildels har rikelig med annen informasjon om. Ville ikke den historiske arkeologien derfor være et like naturlig verksted for teoretisk og metodisk nyskaping som kunne være fruktbar for arkeologien totalt? Det er å håpe at det skjer noe på denne fronten, ellers vil det være vanskelig å opprettholde interessen for å se arkeologien som en totalitet.

Til avslutning vil jeg nevne noe som ligger meg sterkt på hjertet ved inngangen til 80-åra, og som det overrasker meg at alle fire spåmennene har oversett. Den lokalhistoriske bølgen som starta midt på 70-tallet har bare i liten grad fått respons fra arkologien. Det er mange spredte tiltak, men det går ikke an å si at arkeologien har kommet på offensiven her. Dette til tross for at våre data "vokser på rot". Jeg vil tro at endel av de studentene som kommer for å ta magistergraden i arkeologi i åra framover nå, er vokst opp i denne bølgen. Det ville overraske meg om ikke de kommer til å reise problemer som dreier seg om småsamfunnene, eller i dagens terminologi: nær-samfunnets organisering og måte å fungere på til ulike tider. Den arkeologiske lokalhistoria kan ikke i all framtid dreie seg om banale problemer som "ryddinga av den første gården i bygda".

Leserne vil kanskje reagere på dette med å spørre om ikke jeg er klar over at slike problemstillinger langt fra er nye. Lokalt avgrensna undersøkelser der en tar opp økonomiske og/eller sosiale problemstillinger har vi da lang tradisjon for. Rett nok, men de aller fleste av slike arbeider har valgt et mindre geografisk område for å kaste lys over meir generelle forhold, uten å ta opp problemet om undersøkelsesområdet hadde noen mening som samfunnsmessig avgrensning i den fortida vi interresserer oss for. Det som er sagt ovenfor, er langt fra meint som kritikk av vår praksis hittil, men det er en spådom om hva jeg tror er et naturlig skritt videre.

Arne B. Johansen

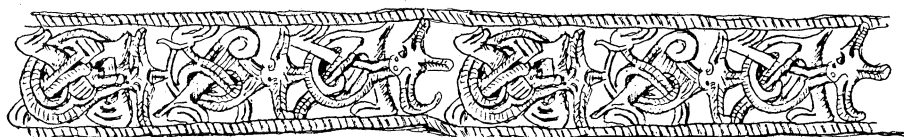
Svar til Reidar Bertelsen

Jo, det er tydelig at Bertelsen er større optimist enn jeg når det gjelder arkeologers evne til å nå det store publikum. Min temmelig nøkterne bedømmelse er imidlertid ikke negativ, selv om observasjonene er dystre: a) Etter 150 års vitenskapelig arkeologisk virksomhet i Norden tror fremdeles folk flest at arkeologi er å lete etter vakre eller kostbare gjenstander, helst ved hjelp av små, finurlige graveredskaper. Men det store flertallet har overhodet ingen anelse om at arkeologi finnes, og slett ikke at den kan være av interesse for dem. b) Det folk vet om forhistorien eller om arkeologi, får de gjennom halv-skjønnlitterære forfattere som spekulerer over forhistoriske besøk fra andre solsystemer. c) Arkeologer spiller en stadig minkende rolle i de store, populære samleverkene over vår historie. Nå har historikerne overtatt vikingtiden. Det neste blir vel at sosialantropologer og sosial-psykologer overtar resten av forhistorien. d) Vi er enda flinkere enn før til å kamuflere vårt ansvar: "Bare vi får det vitenskapelige bilde av forhistorien klart, så skal vi nok formidle til almenheten". -Vi har vel snart 100-årsjubileum for den manglende formidling f.eks. av den intense arkeologiske debatt om neolitiske kulturformer og kronologi.

Den fundamentale årsak til elendigheten tror jeg ligger i arkeologers naive syn på sin forskning: Vi tror fremdeles at fortiden er noe objektivt gitt som bare venter på å bli avdekket. Dermed fritar vi oss selv for en ideologisk/teoretisk debatt om de mennesker og det system som foretar avdekkingen. Først når vi innser den avgjørende betydning som vårt utgangspunkt har for forskningsresultatet, blir ansvaret lagt på våre egne skuldre.

Og så min EDB-kjepphest: At Bertelsen mistenker meg for å være "sementert" omkring 1970, noterer jeg med interesse. Men sementen er ikke helt størknet enda. Blant annet så er jeg ikke spesielt opptatt av EDB. Derimot er jeg bekymret for all forskning der metoden og hjelpemidlene blir så stive og dominerende at de hindrer oss i å skifte utgangspunkt (holdning/teori). Slik hindring kan oppstå på flere ulike måter. Én av dem er at et hjelpemiddel gjør det lett å håndtere (f.eks. behandle statistisk) et innlest materiale. Med "lett" mener jeg at kostnaden ved håndteringen er relativt liten i forhold til innlesingskostnaden. Denne faren finnes i utpreget grad også når jeg sitter her i sementen og stokker om mine funnkort i stadig nye konstellasjoner. Erfaringer med EDB hittil (jeg har fulgt med gjennom øyekroken) tyder på at dette hjelpemidlet heller har bidratt til å konvensjonalisere arkeologien enn til det motsatte. -Vi må ikke forveksle stor gravingsaktivitet og stor litteraturproduksjon med idériksom og fleksibilitet. Jeg vil heller ha en diskusjon om slike konkrete problemer enn en konkurranse om hvem av oss som har den ferskeste kunnskap og den største kyndighet i bruk av EDB.

At EDB skal utnyttes også i arkeologi er selvsagt. Men vi skal samtidig tenke kontinuerlig over hva det betyr for den samlede jobb som arkeologer har å utføre. Det er ikke mangelen på analyseredskaper, men mangelen på refleksjon som er den moderne arkeologiens problem. Når skal vi i praktisk arkeologi begynne å ta konsekvensen av at arkivering og forskning er fundamentalt forskjellige aktiviteter?

Odmund Møllerop

Norsk arkeologi i 80-årene

I dette hefte av Nicolay skriver Egil Mikkelsen og Reidar Bertelsen artikler som kommentar bl.a. til mitt innlegg i forrige hefte. Begge artikler viser hvor lett det er å bli misforstått når leserens utgangspunkt er et annet enn ens eget. Mikkelsen bruker lang tid på å gi en summarisk oversikt over viktige forskningsresultat i de siste 25 år for å påvise at her finnes både kvantitet og kvalitet. Noe annet har heller ikke jeg gitt uttrykk for. Jeg er fullt klar over at mange arbeider har utdypet og nyansert deler av det bilde vi dannet oss om norsk forhistorie i 50-årene, men mitt poeng var at dette var et resultat av enkeltforskeres målsetting, ikke et ledd i landsomfattende samarbeid om forskningsprosjekter. Enkeltforskerens arbeid med en bit av et puslespill får ikke så stor effekt hvis ikke andre forskere samtidig fremskaffer andre biter som kan passes sammen.

Bertelsen gir uttrykk for at vi er ute og rir kjepphester uten at han direkte kommer inn på min eller mine. Mikkelsen gjør det indirekte i siste del av sin artikkel der han konkluderer med at en bør utvikle overordnede kulturhistoriske problemstillinger. Ingen av dem tar opp til diskusjon mitt kjernepunkt i denne sammenheng – institusjonsstyrt forskning. Jeg tror ikke det nytter å snakke hverken om overordnede problemstillinger eller prioritering av arbeidsinnsats hvis en ikke samtidig aksepterer at en må ha organer som kan gjøre dette.

Bertelsen setter fingeren på noe vesentlig når han hevder: "Hvis vi ikke klarer å produsere ny og interessant viten om fortida, så er jeg redd det vil være vanskelig å begrunne det høge aktivitetsnivået for feltundersøkelser." Det høye aktivitetsnivå er for en stor del et resultat av aktivitet utenfor våre institusjoner, og for meg står det som selvk klart at vi må benytte denne aktiviteten til å fremskaffe ny kunnskap. For meg er det derfor et tankekors når Mikkelsen i sin systematisering av forskningsprosjekt synes å akseptere at en normalt går til "nødgravninger" uten forestillinger om hvilke problemer man vil forsøke å løse ved dem. De er ikke "vitenskapelig motivert."

Det finnes sikkert mange interessante problemstillinger som en bare eller bedre kan belyse ved å undersøke objekter som ikke er truet av annen samfunnsaktivitet. I et fremtidig mønster bør vi prøve å finne plass også til den type aktivitet, men jeg tror nok at vi i overskuelig fremtid som en hovedregel må målrette vår forskning på det kildemateriale som likevel blir forbrukt. Noe annet ville være sløsing med ressurser. I denne prosessen må institusjonene og deres forskningsmål stå sentralt.

Lars Frode Larsen:

PERIODE

Med velvillig tillatelse fra forfatter og forlag, gjengir vi her et dikt som sto trykt i Gyldendals Aktuelle Magasin 1980.

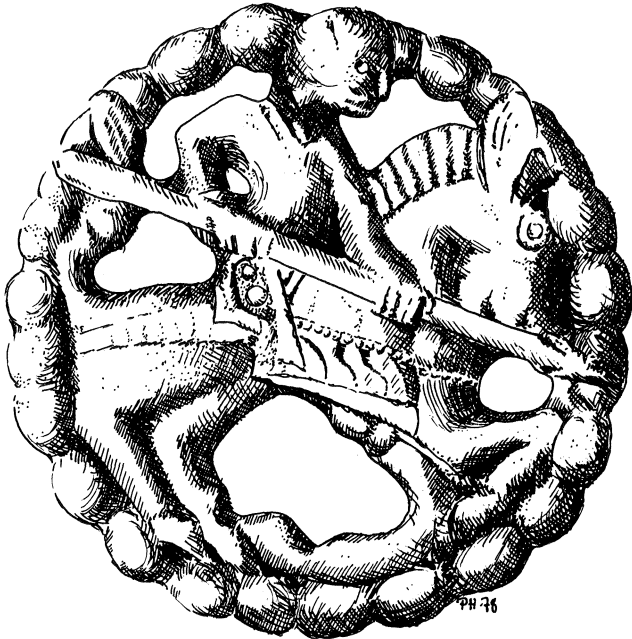
Funn fra betongalderen
henrykker arkeologene
Fortiden fravristes enda et svar

Tyve tusen år gammelt armeringsjern
enorme betongmasser, stålkonstruksjoner
- og
merkelige skrifttegn:

T BANE JERNBANETORGET
OSLO BØRS

Sikker tolkning umulig
men sannsynligvis en gravskrift

VIKING

Som medlem av NORSK ARKEOLOGISK SELSKAP får De tidsskriftet VIKING tilsendt gratis hvert år.

Universitetets Oldsaksamling, Frederiksgt. 2, Oslo 1

Thorleif Sjøvoid

Men Rocambole var ikke død

Den amerikanske humoristen Mark Twain ble en gang syk under en Europareise og havnet på hospital i London. En amerikansk reporter som besøkte ham, kunne fortelle at amerikanske aviser hadde brakt meldinger om at den store forfatter var død. Mark Twains svar på dette var: Telegrafer straks hjem til Statene og si at nyheten om min død er betydelig overdrevet !

Denne historien dukket opp i erindringen da jeg i Nicolay nr. 33/1980 leste Christian Kellers ord om Instituttet for Sammenlignende Kulturforskning " som nå er vandret heden ". Som medlem av styret for Instituttet med det lange navn ser jeg det som en plikt å protestere: Instituttet lever fremdeles i beste velgående og utfolder en betydelig virksomhet, innenfor en budsjettamme på rundt en kvart million kroner.

I Instituttets første tid, 1920- og 1930- årene, var arkeologien ett av de fag som ble særlig begunstiget. De fleste norske arkeologer - ikke bare gubbene - kjenner vel også den lange rad av statelige arkeologiske publikasjoner som ved Instituttets hjelp ble utgitt i disse årene. Senere har andre forskningsfelt stått i fokus, f.eks. bondesamfunnets historie.

I de seneste år har en betydelig del av midlene gått til ikke-europeiske kulturstudier og lingvistisk forskning, altså en virksomhet på et helt globalt plan. Ett av de aktuelle prosjekter nettopp nå går f.eks. ut på å hjelpe til med å utvikle et helt nytt skriftspråk i Kamerun. Det største økonomiske

Løft Instituttet har tatt i de aller seneste år er ellers et fotografisk opptrykk av Konrad Nielsen: Lærebok i lappisk (samisk) 1-3 og Konrad Nielsen/Asbjørn Nesheim: Lappisk (samisk) ordbok 1-5. Utgivelsen av disse verk (i 1980) kom sammenlagt på nærmere en halv million kroner.

Instituttets navn forplikter til en mangesidig virksomhet innenfor kulturforskningen. Dette avspeiles også i sammensetningen av av styret. Ved siden av arkeologien finner en der også mange andre fagområder representert, f.eks. etnologi, teologi, folkeminne, samisk etnografi, østasiatisk filologi, religionshistorie, almannspråkvitenskap og historie.

Arkeologien har for øvrig heller ikke vært glemt, selv i de seneste år. I anledning av sitt 50-års jubileum, i november 1972, inviterte Instituttet tre norske arkeologer: Charlotte Blindheim, Asbjørn Herteig og Hans-Emil Lidén, til å holde en serie forelesninger om framveksten av de eldste bysamfunn her i landet, belyst ved de nyeste utgravninger. Instituttet besørget også forelesningene publisert på engelsk under tittelen " Archaeological contributions to the early history of urban communities in Norway ". (Serie A, XXVII, 1975).

I jubileumsåret 1972 finansierte Instituttet også et internasjonalt symposium om helleristninger, avholdt på Hankø under ledelse av Sverre Marstrander. I 1978 ble dette publisert av Instituttet, under tittelen " Acts of the international symposium on rock art ", redigert av Sverre Marstrander (Serie A, XXIX). Dersom disse to publikasjoner ennå ikke er blitt oppdaget av arkeologene, skyldes det ikke at det er Instituttet som har sovet - langt mindre at det er avgått ved døden.

INNHOOLD

Forsidetegning ved Geir Helgen	
Gerd Bolstad:	
Fangstgroper som arkeologisk kildemateriale.	4
Thorleif Sjøvold:	
Lommekalkulator som hjelpemiddel ved feltarbeide.	9
Eva Schaller og Birgitte Skar:	
Mesolitikum i Norge: Forvaltning eller forskning?	14
Einar Østmo:	
Ny verdensrekord!	18
Arne Emil Christensen:	
Endelig ett spesialverktøy for arkeologer.	21
Egil Mikkelsen:	
Norsk arkeologi i fortid og framtid.	24
Christian Keller:	
Svar til Egil Mikkelsen.	35
Reidar Bertelsen:	
Fleire kjepphester inn i 80-årsgaloppen.	37
Arne B. Johansen:	
Svar til Reidar Bertelsen.	41
Odmund Møllerop:	
Norsk arkeologi i 80-årene.	43
Lars Frode Larsen:	
Periode.	44
Thorleif Sjøvold:	
Men Rocambole var ikke død.	46

